

mi'in ise nağme ve ses yönünden dönemin en önde gelen sanatkarlarından olduğu belirtilmektedir. Hârûnürreşîd, neyzen Barsûmâ'dan İbrâhim el-Mevsîlî ve İbn Câmî' arasında bir mukayese yapmasını istemiş, Barsûmâ da İbrâhim'i içerisinde her türlü meyve ve kokuların bulunduğu bir bahçeye ve İbn Câmî'i de bal kâsesine benzetmiştir.

İbn Câmî', Hârûnürreşîd'in isteği üzerine İbrâhim el-Mevsîlî ve Fülejh b. Ebû'l-Avrâ ile birlikte *el-Mi'tetü's-savtî'l-muhtâre* adıyla 100 şarkı sözünü toplayan bir antoloji kaleme almış, ancak İsfahânî'nin *Kitâbü'l-Eğânî*'sinde bazı güftelerine yer verdiği bu eser günümüze ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Câhiz, *Kitâbü'l-Tâc*, Kahire 1914, s. 36; İbn Abdürabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, Kahire 1968, VI, 9-10, 37; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, Kahire, ts., VI, 226, 289-340; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, IV, 306-308; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, X, 207-208; Sâmî Hâfîz, *Târîhu'l-mûsîkâ*, Dımaşk, ts., s. 70; J. Rovaneţ, *Mûsîka'l-'Arabiyye* (trc. İ. Şelfûn), Dımaşk 1927, s. 102-103; H. G. Farmer, *A History of Arabian Music*, London 1929, s. 115-116; a.m.f., *Târîhu'l-mûsîka'l-'Arabiyye* (trc. Hüseyin Nassâr), Kahire 1956, s. 111, 122, 173, 185; a.m.f., *Meşâdirü'l-mûsîka'l-'Arabiyye* (trc. Hüseyin Nassâr), Kahire 1957, s. 22; Nesîb el-İhtiyâr, *el-Fennü'l-günâ 'inde'l-'Arab*, Dımaşk 1955, s. 111-113; Mecdî Ukaylî, *es-Simâ 'inde'l-'Arab*, Dımaşk 1966, s. 227, 230; Selîm el-Hulv, *el-Mûsîka's-Şarkıyye*, Beyrut 1974, s. 182; Hüseyin Ali Mahfûz, *Kâmusü'l-mûsîka'l-'Arabiyye*, Bağdad 1977, s. 423; Sâlih el-Mehdî, *el-Mûsîka'l-'Arabiyye*, Tunus 1979, s. 48-49; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), I, 311; Ahmed el-Cündî, *Min Târîhi'l-günâ 'inde'l-'Arab*, Dımaşk 1988, s. 96-99, 101-102; Sâdik Seccâdî, "İbn Câmî", *DMBİ*, III, 200-201; A. Shiloah, "İbn Djamî", *EP* (İng.), III, 749.

AHMET HAKKI TURABİ

İBN CEBİROL

(ابن جبیرول)

Ebû Eyyûb Süleymân b. Yahyâ
(ö. 450/1058)

İspanya'da yaşayan
yahudi filozof ve şair.

411 (1020-21) yılında İspanya'nın Mâleka (Malaga) şehrinde doğdu. Yahudi literatüründe Şelomoh ben Yehudâh, Batı literatüründe Solomon ben Judah, Salomon İbn Gabirol olarak tanınmakta, Latince yazılarda Avicbron, Avengebirol, Avengebrol, Avencebrol ve Avicbrol şeklinde geçmektedir. Hayatına dair bilgilerin temel kaynağı kendi şiirleridir; yine hayata ilgili bazı ayrıntılar Ortaçağ müslüman düşünürlerinden Sâid el-Endelüsî ile yahudi filozof Moses İbn Ezra'nın ça-

lışmalarında mevcuttur. Öte yandan Solomon Munk *Mélanges de philosophie juive et arabe* adlı eserinde, o güne kadar İbn Cebiro'lü müslüman veya hıristiyan gösteren Avrupalı ilim adamlarının yanlışlığını ortaya çıkararak onun hakkında bilinmeyen pek çok konuyu aydınlatmıştır.

İbn Cebiro'l, Sarakusta'da (Saragossa) iyi bir öğrenim gördü. Önce babasını, ardından annesini kaybetti (1045) ve onlar için çok sayıda mersiye yazdı. Çocukluğunda sık sık hastalanmış, zayıf bünyesinden, kısa boyundan ve çirkinliğinden dolayı şikâyetçi olmuştur. Kendini fiziksel olarak çirkin bulması onun yazılarını ve hayatını önemli ölçüde etkilemiştir. Hayatının büyük bir kısmının bunalımlarla geçtiği anlaşılmaktadır. İbn Cebiro'l on altı yaşında manzumeler kaleme aldı, Sarakusta Hükümdarı II. Münzir'in sarayında yüksek dereceli bir görevli olan yahudi Jekuthiel (Yequ'ti'el) b. İshak b. Hasan'ın himayesine mazhar oldu. Onu metheden çok sayıda şiir ve üç mersiye yazdığı bilinmektedir. İbn Cebiro'l on yedi yaşına girdiğinde kendisini himaye eden bu kişinin ölümüyle sosyal durumu sarsıldı, malî durumu da iyice bozuldu.

1045 yılından sonra Sarakusta'yı terkeden İbn Cebiro'lün bu tarihten sonraki hayatı hakkında çok az şey bilinmekte. Gırnata'da (Granada) yaşadığı ve Gırnata sarayında 1027-1056 yıllarında vezir olan Samuel ha-Nagid'in himayesinde bulunduğu sanılmaktadır. Fakat İbn Cebiro'lün adı geçen vezirin şiirlerini tenkit etmesi aralarının açılmasına sebep oldu, 1048 ve 1049 yıllarını Nissim b. Jacob b. Şâhin adındaki bir şahsın himayesinde geçirdi. Belensiye (Valencia) şehrinde ölen İbn Cebiro'lün ölüm tarihiyle ilgili çeşitli rivayetler vardır. Joseph ben Zaddik ve Josef Sambari, yahudi takvimiyile 4830'da (milâdî 1070) öldüğünü naklederler. İbn Ezra onun otuz yaşını biraz geçmiş olarak, Abraham b. David ise elli yaşında öldüğünü söylemektedir. Bu hususta en doğru bilgiyi çağdaşı olan Sâid el-Endelüsî vermektedir. Buna göre İbn Cebiro'l 450 (1058) tarihinde ölmüştür.

İbn Cebiro'l, temel felsefî görüşlerini *Yenbû'u'l-hayât* (*Mekor Hayyim*) adlı eserinde ortaya koymuştur. Onun felsefî görüşleri büyük ölçüde Yeni Eflâtunculuğa dayanır. Genel hatları ile felsefesinin fazla orijinalitesi olmamakla birlikte Yeni Eflâtunculuğu yorumlayışı dikkate alındığında kendine has bir kurgusunun bu-

lunduğu söylenebilir. Diğer Yeni Eflâtuncu yahudi filozoflarından farklı olarak sisteminin temellerini güçlendirmek ve diyalektik bir mantık vasıtasıyla öncüllerini doğrulamak için büyük çaba sarfeder. Felsefesi büyük oranda madde ve sûret kavramlarının analizine dayanır. Her ne kadar bu kavramlar ondan önceki filozoflarca araştırılmışsa da bunları küllî madde ve küllî sûretle ilişkilendirme biçimi açısından kendisinden öncekilerden ayrılır (Guttman, s. 102-103).

Bütün felsefesini Tanrı'ya yönelmeye kılavuz olarak kurduğunu söyleyen İbn Cebiro'lün ilk felsefe tanımı da şüphesiz Tanrı'nın mahiyetiyle ilgilidir. İbn Cebiro'l'e göre ilk öğrenilmesi gereken şey Tanrı'nın mahiyetinin bilinmeyeceğidir. Yeni Eflâtuncu sudür teorisinden hareket ederek insan aklının Tanrı'ya doğru ulaşabileceği en üst makamın "izzet tahtı" olduğunu söyler; aklın bunun ötesine geçmesi imkânsızdır. Bu teoriyi kurarken Yeni Eflâtunculuk ve yahudi "merkebah" mistisizmi arasında bir uzlaştırma yaptığı açıktır (Baron, VIII, 82).

İkinci olarak İbn Cebiro'l, madde ve sûretle küllî madde ve küllî sûret arasında ciddi bir ayırım yapar. Ona göre Tanrı'nın kendisi ilk mahiyet ve özdür. Bu ilk mahiyetten ilâhî irade, ondan da küllî madde ve küllî sûret sudür eder. Fakat İbn Cebiro'lün bazı ifadelerine göre küllî madde ve küllî sûret doğrudan Tanrı'nın mahiyetinden türemiştir; diğer bazı pasajlara göre ise bu iki varlık alanı birbirinden bağımsızdır; daha sonra da akıl, nefis ve tabiat gibi basit cevherler ve son olarak da cismanî âlem gelir. Âlemdeki her şey bu basit cevherlerden müteşekkildir, fakat basit cevherler de madde ve sûret olarak iki halde bulunur. Madde ve sûretin ana kaynağı esasta küllî madde ve küllî sûret katmanıdır. Küllî madde ve küllî sûret, basit cevherlerin oluşabilmesi için madde ve sûret halinde daha alt düzeyde zuhur eder. Bu durumda varlık tabakaları şöylece kurgulanabilir: En üstte küllî madde ve sûret, sonra madde ve sûret, en sonda ise cevherlere özellikler kazandıracak şekilde madde ve sûretin cevherlerle karışmış hali bulunur. Cevherlerden oluşan âlemdeki varlıkların farklı oluşmalarının sebebi de madde ve sûretin cevherlerle farklı oranlarda birleşmesidir. İbn Cebiro'l, ayrıca akıl ve nefis gibi cismanî olmayan cevherlerin de mânevî bir madde olduğunu söyler.

İbn Cebiro'l'e göre madde ve sûret basit bir cevher olan akılla birleşerek insanı oluşturur. Esasen madde ve sûretin birleştiği cevherlerin başında akıl gelir; akıldan nefis sudûr eder, tabiat nefisten, cismanî âlem de tabiattan doğar. Eflâtun'dan beri kabul edildiği üzere nefis de kendi içerisinde üçe ayrılır: Akıl nefis, hayvanî nefis, nebatî nefis. İlk nefis çeşidi insanlarda, ikincisi hayvanlarda, üçüncüsü de bitkilerde bulunur. Nefis bir nevi hayat kaynağıdır; bir varlığa nefsin girmesini sağlayan araçlar ise feleklerdir.

İbn Cebiro'l'un felsefesinin ahlâkî boyutu *Yenbû'u'l-hayât*'ta ortaya çıkar. Buna göre insanın yaratılış amacı Tanrı'yı bilinebileceği ölçüde bilmek ve O'na saygı göstermektir. Bu amaca ulaşmak için iki yol vardır. Birincisi, madde ve sûrette bulunabildiği kadariyle ilâhî irade bilgisine erişmek, ikincisi de ilâhî iradenin bizzat insana ilham vermesidir. Birinci halde İbn Cebiro'l rasyonel, ikinci halde mistik pozisyonda görülür. Bu iki bilgi kaynağı ölümden kurtulmayı ve "hayatın kaynağı"na ulaşmayı sağlar.

Georges Vajda ve Solomon Munk, İbn Cebiro'l hakkındaki bugünkü bilgilerle onun metafizik düşüncelerinin kaynaklarını kesin olarak belirtmenin mümkün olmadığını söylemektedir. Fakat eldeki bilgiler, onun felsefesinin birçok yönüyle ilgili kaynakları belirleme imkânı vermektedir. Nitekim daha önce İbn Meserre'nin Endülüs'te kurduğu Arap felsefe ekolü Yeni Eflâtunculuk yolunu tutmuş olup birçok eser bunu göstermektedir. Sahte Empedokles'in yazıları, Aristo'nun teolojisi ve Aristo'ya nisbet edilen illetlere dair bir makale bunlardan bazılarıdır. İbn Cebiro'l, İbn Meserre felsefesinde bilinen gnostik düşünceleri ve onun tasavvuf temayüllü ekolünü aynen takip etmiştir.

Öte yandan İbn Cebiro'l'un madde anlayışı Aristo tesirini yansıtmaktadır. Fakat bazan maddeyi özle aynileştirmesi, muhtemelen Galen'in yazıları yoluyla ulaştığı Stoacılar'ın tesirini düşündürmektedir. İbn Cebiro'l'un sisteminin belirleyici kavramı olan mânevî madde anlayışının kaynağı ise Plotin'in *Enneadlar*'ı olabilir. Ancak bu eserin Arapça'ya tam bir çevirisi yapılmamış, sadece "Yunanlı üstad" a nisbetle bazı bölümler tercüme edilmiştir. Bu sebeple İbn Cebiro'l'un mânevî madde anlayışının kaynağı büyük bir ihtimalle, III. (IX.) yüzyılda birden çok Arapça tercümesi yapılan Proclus'un *Mebâdi'ü eşûlûcyâ* (*Elementatio theologica*) adlı kitabının ilgili bölümleridir. Bu bö-

lümelerde İbn Cebiro'l'un görüşlerine paralel görüşler bulunmaktadır.

Ancak İbn Cebiro'l'un Proclus'ten aldığı fikir çok sınırlıdır. Proclus maddeyi mânevî ve maddî âlemlerdeki her terkinin esası saymakta, fakat küllî madde ve küllî sûretin Allah'tan sonra basit cevherlerin ilki olduğunu söylememektedir. Dolayısıyla söz konusu fikrin başka bir kaynağı olmalıdır. Sahte Empedokles'in eserlerinde madde ve sûretin Allah'tan sonra varlıkların ilki olduğunu ve akıldan önce bulunduğunu belirten ifadeler görülmektedir. Şu halde bu konuda İbn Cebiro'l'un kaynağı muhtemelen sahte Empedokles'tir. Nitekim Şem Tov ben Yosef Falaquera (İbn Falaquera, Palquera), İbn Cebiro'l'un sözde Empedokles'in düşüncelerine tâbi olduğunu açıkça belirtmiştir.

İbn Cebiro'l, âlem hakkındaki felsefî tasavvurlarında Endülüs'ü İbn Meserre ekolünde bilinen şekliyle Yeni Eflâtunculuk ana çizgisinden dışarı çıkarmıştır. Ona göre feyiz, aşağı kâinatın yukarı kâinattan sudûrunu ve ontolojik devamlılıkla eşya, mantıkî devamlılıkla da tasavvurat arasındaki irtibatı açıklar. İbn Meserre ekolü ve Yeni Eflâtunculuk gibi İbn Cebiro'l de madde ve sûret ikilemini aşmamıştır. Bu durumda İslâm kültür tarihinde felsefî düşüncelerinin yankı yapmaması veya yahudi âlimler arasındaki yerinin zayıflığı daha iyi anlaşılmaktadır. Ondan nakledilen birçok görüş onun da başkalarından naklettiği görüşlerdir.

Yûsuf b. Siddîk'in (Joseph ben Zaddik) ontoloji alanında özellikle *el-Kevnü'l-aşgar* (*Ha-Olam ha-Katan*) adlı eserindeki görüşleri madde ve sûret ikilisine tutunmuş olan İbn Cebiro'l'un görüşlerini takip etmektedir; ayrıntılarda ise İbn Siddîk Aristo'ya ve Ebû Bekir er-Râzî'ye daha yakındır. Bununla birlikte Yûsuf b. Siddîk, İbn Cebiro'l'un *Yenbû'u'l-hayât*'ından en çok etkilenen yahudi filozofudur.

İbn Cebiro'l kısa kasideler de yazmış olup her kasidenin matlaında kendisinin İbrânîce'deki Şelomoh ismini zikretmiştir. Şiirlerinin konusu, hâimleri için yazdığı methiyelerle ebeveynine yazdığı mersiyeler yanında dinî-felsefî düşüncelerden oluşmaktadır. Şahsiyle ilgili şiirlerinde düş kırıklıklarını, mutsuzluklarını, hastalığını, arzu ve tutkularını anlatmaktadır. Bütün şiirlerini *Keter Melhut* (sultanlık tacı) adı altında toplamıştır. Şiirlerini Arapça ve İbrânîce yazan İbn Cebiro'l, muhteva bakımından kendinden önceki İspanyol-yahudi şairlerinin etkisini yansıtırsa da diğer pek çok meslektaşından

farklı olarak yalın ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Şiirleri hem imaj ve alegori açısından hem de bilgi yönünden oldukça zengindir. En bariz özelliklerinden biri de aşırı vecc duygusudur, bununla birlikte bu duyguyu şiire dökerken bir hayli inceltmiştir.

İbn Cebiro'l'e ait olduğu kabul edilen şiirlerin sayısı 300'ün üzerindedir. Bu şiirler özellikle İspanyol (Seferdik) liturji (ibadet) metinleri içerisinde korunmuştur. Ayrıca bazı Aşkenazi (Orta Avrupa menseli yahudiler) ve Karai mezhebine ait liturji kitapları da bu şiirlerin bir kısmını muhafaza etmiştir. Dağınık halde çeşitli koleksiyonlarda yer alan şiirleri, İsrail Davidson'un editörlüğünde İsrail Zangwill tarafından bir araya getirilerek İngilizce'ye çevrilmiştir (bk. bibl.). Farklı düşünen uzmanlar bulunmakla birlikte çoğunlukla ona ait olduğu kabul edilen bazı ahlâkî özdeyişler de *Choice of Pearls* adı altında B. H. Asher tarafından İngilizce'ye tercüme edilmiştir (London 1859). Bu toplu çevirilerin dışında Bernard Lewis *Keter Melhut'u The Kingly Crown* adıyla İngilizce'ye çevirmiştir (London 1961).

İbn Cebiro'l'un şiirleri özellikle kefaret gününde (Yom Kipur) Seferdik sinagoglarında hâlâ okunmaktadır. Genel yahudi şiirine etkisinin ne olduğu tam olarak bilinmemekle beraber Judah al-Harisu (yaklaşık 1100'lerde yaşayan Toledolu yahudi şair) gibi şairlerin ona hayranlık duymalarına bakarak İbn Cebiro'l'un yahudi edebiyatında bir hayli etkili olduğu düşünülebilir.

Onun şiirleri tematik olarak dinî ağırlıklı olmakla birlikte bunlar muhtevanın yöneldiği ilgi alanı açısından seküler, dinî ve felsefî olmak üzere üç gruba ayrılabilir. Seküler şiirlerinin çoğu hâimlerine yazdığı övgülerden oluşur. Bunlarda ayrıca yüksek bilgisi dolayısıyla kendine de övgüler düzer; öte yandan fiziksel açıdan kendini insafsızca eleştirdiği de görülür. Hayatın anlamsızlığına dair yazdığı şiirler de bu türe dahil edilebilir. Ayrıca bulmaca tarzında kaleme aldığı şiirleri de vardır (*EJd.*, VII, 237). Dinî şiirleri çarpıcı stilde yazılmış olup çoğu Tanrı'ya olan özlemi dile getirir. Bu şiirlerin bazıları akrostiştir. Yeryüzünün sonu hakkında kehanette bulunan şiirleri de mevcuttur. Felsefî şiirleri ise çoğunlukla Tanrı'nın yaratıcı niteliğiyle tevhide dair özelliklerini işler. Felsefesindeki pek çok görüşü bu tip şiirlerinde yeniden ortaya çıkar.

İbn Cebiro'l'un hikmet türü şiirlerinin zirvesini Tanrı'nın mükemmelliğini anla-

tan *Keter Melhut* teşkil eder. Onun İbrâ-nî diline olan şaşırtıcı hâkimiyetini, aynı zamanda Kitâb-ı Mukaddes metinlerine dair mükemmel bilgisini ortaya koyduğu bu eser farklı uzunluklarda kırk fasıldan oluşur ve üç bölüme ayrılır. Birinci bölümde ilâhî sıfatlardan bahsedilir, ikinci bölümde kozmolojik meseleler ele alınır, üçüncü bölümde Tanrı'nın merhameti övülerek O'na yalvarılır. Bu bölüm sinagoglarda kefaret gününde düzenli olarak okunmaktadır.

Şiire yakınlığından kaynaklanan alegorik imajı İbn Cebiro'lün Eski Ahid'e bakışına da yansımıştır. İbn Ezra'da korunan birkaç referansa bakılırsa İbn Cebiro'l kut-sal yazıları alegorik olarak yorumlama eğilimindedir. Ona göre Tevrat'taki yeryüzü cennetinin adı olan Eden ilâhî bir âlemdir; Eden bahçesi, bahçenin bitkileri mesabesinde olan melek ruhlarıyla doludur. Bu bahçedeki nehir ilk maddî cevher, nehrin dört kolu dört unsurdur; Âdem (insan) aklî nefis, Havvâ hayvanî nefistir. *Keter Melhut*'ta Eski Ahid üzerine bazı alegorik yorumlar da bulmak mümkündür (Schlanger, s. 13-14). İbn Cebiro'l müslüman İspanya'daki yahudi şairlerin en önde gelenlerinden sayılır. Şiirlerindeki görüşleri Tevrat üzerinde çalışanları etkilemiştir. Aynı zamanda bazı şehirleri Tevrat şârihleri nezdinde yankı yapmıştır.

Eserleri. İbn Cebiro'l, her ne kadar bir şiirinde yirmi kitap yazmakla övünürse de kendisinde sadece iki kitap nisbet edilmektedir. 1. *İşlâhu'l-ahlâk*. İbn Cebiro'lün 1045 yılında Sarakusta'da Arapça olarak yazdığı bu küçük eser, 1167'de Yehuda (Judah) İbn Tibbon tarafından *Tikkun Middot ha Nefes* adıyla İbrânice'ye tercüme edilmiştir (İstanbul 1550; Riva de Trento 1562; Lunèville 1807; nşr. N. Baron, Tel-Aviv 1951). Müellifin ahlâka dair temel görüşleri bu kitapta yer alır. Bunun yanında eserde insan psikolojisiyle ilgili derin tahliller de vardır. Buna göre insan ruhu akılla paralel işlemektedir; akıl ruhun ortaya çıktığı bir nevi mekândır. Bu mekândan çıkıp insan bedeniyile vücut bulunduğu ruh kendisiyle kendi dışındaki âlem arasında çelişkili bir pozisyonda yaşar. Ruhun bu dünyadaki amacı bilgi ve eylem aracılığıyla yeniden akıl âlemine dönmek olmalıdır. Böylece İbn Cebiro'l ahlâkî aklî bir temele oturtturmaya çalışır. Eser, S. Wise tarafından *Improvement of the Moral Qualities* adıyla Arapça metinle birlikte tercüme edilerek yayımlanmış (New York 1902), J. Lomba Fuentes tarafından da *La Correccion de los Carac-*

teres adıyla İspanyolca'ya çevrilmiştir (Zaragoza 1990). 2. *Yenbû'u'l-hayât*. İbn Cebiro'lün yine Arapça yazdığı eser onun felsefeyle ilgili temel görüşlerini içerir. Eserin Arapça nüshası ele geçmemiş, XII. yüzyılın ortalarında Tuleytulalı (Toledo) mütercim Hivan el-İsbânî'nin (Yohannes Hispanus) Dominicus Gundissalinus'un yardımıyla yaptığı *Fons Vitae* adlı Latince tercüme korunabilmiştir. XIII. yüzyılda eserin bazı bölümleri Şem Tov ben Josef Falaquera tarafından Arapça aslından *Likkutim mi-sefer Mekor Hayyim* adıyla İbrânice'ye çevrilmiştir. Albertus Magnus ve Thomas Aquinas gibi bir kısım skolastikler, müellifinin müslüman bir Arap olduğunu sandıkları *Yenbû'u'l-hayât*'tan bazı bölümler nakletmişler, bu bölümlerin müellifinin asıl kimliği ancak XIX. yüzyılda Solomon Munk tarafından tesbit edilebilmiştir. Eserin Arapça aslının elde bulunmaması sebebiyle tercümesindeki bazı kapalı ifadeleri yorumlayabilmek âdeta imkânsız hale gelmiştir. İbn Cebiro'l, kendi dönemindeki felsefî eserlerde yaygın olan telif geleneğine uyarak *Yenbû'u'l-hayât*'i hoca ile öğrencisi arasında geçen hayalî diyalog tarzında yazmıştır. Öğrencinin bazı hakikatleri keşfetmesi için hocasının ona yardımcı olması esasına dayanan Sokrat tarzının aksine *Yenbû'u'l-hayât*'ta öğrencinin soruları hoca'nın görüşlerini daha çok açmasına yardım eder. Bu yönden kitap Yeni Eflâtunculuk tarzını andırmaktadır. *Yenbû'u'l-hayât*, İbn Cebiro'lün madde ve sûret hakkındaki görüşlerini içine alan beş makale ihtiva etmektedir. Birinci makale hissi idrak, madde ve sûret gibi felsefî konulara giriş niteliğindedir. Bu makale madde ve sûretin fizikî cevherlerle olan münasebetini de tartışmaktadır. İkinci makale cismanî şekiller taşıyan mânevî maddenin vasfını, üçüncü makale İbn Cebiro'lün ontolojisinde Tanrı ve fizik dünya arasında aracı var oluş biçimleri olan basit cevherler konusunu, dördüncü makale basit cevherlerin sûreti ve maddesi konularını araştırılmaktadır. Müellif son makaleyi sûret ve maddenin kendi zatlarında nasıl buldukları meselesine ayırmıştır. İbn Cebiro'l, bu makalede ilâhî irade konusunu araştıran bir kitap yazdığını belirtmişse de bu kitaba ait herhangi bir bilgi yoktur. *Yenbû'u'l-hayât*'ın *Likkutim mi-sefer Mekor Hayyim* başlıklı kısmî İbrânice tercümesi S. Munk tarafından Fransızca'ya çevrilmiş (*Mélanges de philosophie juive et arabe*, s. 1-148). Latince tercümesi olan *Fons Vitae*, Clemens Bäumker tarafından *Avencebrolis Fons*

Vitae adıyla *Beiträge zur Geschichte der Philosophie des Mittelalters* içinde neşredilmiştir (Munster 1892-1895). J. Schlanger de eseri *Salomon Ibn Gabirol, Livre de la source de vie* adıyla Fransızca'ya çevirmiştir (Paris 1970).

Sâid el-Endelüsî'nin ona yazdığı övgü dolu şiirler dışında İbn Cebiro'l hakkında İslâmî kaynaklarda herhangi bir bilgi yoktur. Onun İslâm'a dair düşüncesi de bilinmemektedir. Bu konudaki tek referans, İslâm'ın doğuşunu Mesihî sona ait bir işaretle kabul ettiğine dair belirgindir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Cebiro'l (Gabirol), *Yenbû'u'l-hayât: Fountain of Life* (trc. H. E. Wedeck), New York 1962, E. James'in girişi; a.mlf., *İşlâhu'l-ahlâk: The Improvement of the Moral Qualities* (trc. S. Wise), New York 1902; a.mlf., *Selected Religious Poems* (trc. I. Zangwill), New York 1923; Sâid el-Endelüsî, *Tabakâtü'l-ümem* (nşr. L. Şeyho), Beyrut 1912, s. 89; S. Munk, *Mélanges de philosophie juive et arabe*, Paris 1857, s. 1-306; S. W. Baron, *A Social and Religious History of the Jews*, New York 1958, V, 153, 361; VII, 152, 292; VIII, 82; J. Schlanger, *La philosophie de Salomon Ibn Gabirol*, Leiden 1968, s. 13-14; Ali Sâmî en-Neşşâr - Ahmed Abbas eş-Şirbînî, *el-Fikrû'l-Yehûdî ve te'essürühü bi'l-felsefetü'l-İslâmiyye*, İskenderiye 1972; J. Guttmann, *Philosophies of Judaism*, New York 1973, s. 102-103; I. Husik, *A History of Medieval Jewish Philosophy*, New York 1976, s. 59-79; H. Zafrani, *Ethique et mystique judaïsme en terre d'Is-lam*, Paris 1991, s. 20; C. Sirat, *A History of Jewish Philosophy in the Middle Ages*, London 1993, s. 68-81, 423; S. Pince, "Fragments of the Arabic Original of Fons Vitae Moses Ibn Ezra's Work Arugat Habbosem", *Tabriz*, XXVII (1957-58), s. 218-223; a.mlf., "Gabirol, Solomon ben Judah, Ibn", *EJd.*, VII, 235-245; G. Vajda, "Ibn Gabirol", *EP* (İng.), III, 770; I. Abrahams, "Ibn Gabirol", *ERE*, VII, 69; N. M. Samuelson, "Ibn Gabirol, Shelomoh", *ER*, VI, 562-563; Ş. Horâsânî, "İbn Cebîrül", *DMBİ*, III, 207-216.

SAHBÂN HALİFÂT

İBN CEHİR

(bk. BENİ CEHİR).

İBN CEMÂA, Bedreddin

(بدرالدین ابن جماعة)

Ebü Abdillâh Bedrüddin Muhammed b. İbrâhîm b. Sa'dillâh b. Cemâa el-Kinânî el-Hamevî (ö. 733/1333)

Muhaddis, fakih, müderris ve kadî.

4 Rebîülâhîr 639'da (12 Ekim 1241) Hama'da doğdu. Bu aileden yetişen âlimler dedelerinden Cemâa adlı şahısların adıyla tanınmıştır. Muhaddis, fakih ve sûfî olan